

TARİX DƏRSLİKLƏRİNDƏ SƏNƏDLİ MATERİALLARIN VERİLMƏSİ VƏ REDAKTƏSİ

Orta ümumtəhsil məktəbləri üçün tarix dərsləklərində sənədli materiallara geniş yer verilir. Sənədli materiallara qədim və orta əsrlərə aid mənbələr, arxiv sənədləri, dövrü mətbuat nümunələri və s. aiddir. Bu materialların tarix dərsləklərində verilməsində məqsəd mövzunu yaxşı mənimsəməyə kömək etmək, şagirdə təhlil etmək və müstəqil şəkildə nəticə çıxarmaq kimi vərdişlər formalaşdırmaq və paraqrafda verilən mövzu ilə bağlı ətraflı məlumatla malik olmağa kömək etməkdir.

Sənədli materialların işlənməsində müəlliflə yanaşı, redaktorun da zəhməti az deyil. Bu materialların redaktəsinə müəyyən tələblər verilir. Məhz bu tələbləri yerinə yetirməklə redaktor dərslək müəllifinin (müəlliflərinin) təqdim etdiyi sənədli materialların olduğu kimi dərsləkdə verilməsində mühüm rol oynayır.

Orta ümumtəhsil məktəbləri üçün tarix dərsləklərində verilən sənədli materialların redaktəsinə aşağıdakı tələblər verilir:

- sənədli materialları götürüldüyü mənbə ilə tutuşdurmaqla yoxlamaq;
- müəllifin (müəlliflərin) təqdim etdiyi sənədli materialların götürüldüyü mənbənin adının dərsləkdə dəqiq göstərilməsini diqqətlə yoxlamaq;
- verilən materialların paraqrafda tədris olunan mövzuyla necə uzlaşdığını müəyyənləşdirmək.

Orta ümumtəhsil məktəblərinin müxtəlif sinifləri üçün nəzərdə tutulmuş tarix dərsləklərinin bəzilərindən götürülmüş sənədli materiallara diqqət yetirək:

«Ərəblər İspaniyada 700 il hakimiyyət sürmüş və Qərbi Avropanın həyatında çox böyük dəyişikliklərin səbəbkarı olmuşlar. Orta əsr tarixçilərindən biri bu barədə belə yazmışdır: «Mavrlar Kordova orta əsrlərin möcüzəsi olan qərribə krallıq yaratmışdılar. Avropanın hər yerini vəhşi nadanlıq və çəkişmə bürüdüüyü bir vaxtda, gur şölə saçan mərifət və mədəniyyət məşəlini Qərb dünyası önündə saxlayan təkə bu krallıq olmuşdur». Kordova universitetinin şöhrəti nəinki bütün Avropaya, hətta Qərbi Asiyaya da yayılmışdı. Yoxsullar üçün çoxlu pulsuz ibtidai məktəb fəaliyyət göstərirdi. Qranadada dünya memarlığının incilərindən sayılan Əlhambra sarayı yerləşirdi. Bu ərəbcə «əl-Həmra» - yəni

qırmızı saray mənasını verir. Əlhambraya tağlar, sütunlar və arabesklər (İslam memarlığında geniş istifadə olunan naxışlar) xüsusi yaraşlıq verir». (3, 85)

A.BAKIXANOV FƏLƏKİ ŞİRVANİ HAQQINDA

«Fələki Şirvani məşhur alimlərdən və fərasətli şagirdlərdən biri olmuşdur. Adı Məhəmməd, doğulduğu yer... Şamaxıdır. Fələki gəncliyində nücum elmini təhsil etməyə başlamışdır. Fitri istedad və qabiliyyətinə görə bu elmi mükəmməl öyrənmiş və şeir söyləməyə də rəğbət göstərmişdir. İxtisasına uyğun olaraq «Fələki» təxəllüsünü qəbul etmişdir...»

(A.Bakıxanov. Gülüstani-İrəm, səh.121). (2, 41)

Bakı neft fəhlələri müvəkkillərinin neft sənayeçilərinin qurultayına təqdim etdikləri ərizədən
1915-ci il noyabrın 30-dək

Müharibənin başlanmasına qədər öz iqtisadi vəziyyətim izi yaxşılaşdırmışdıq, biz o zaman da ağır vəziyyətdə idik. Müharibənin başlanması ilə isə vəziyyət çıxılmaz olmuş və müharibə uzandıqca, indi dəhşətli hal almış bahalıq da artır... İndi artıq çörək 40% bahalanmış, çoxişlənən malların bəzilərinin, o cümlədən zəruri olan iş paltarının və ayaqqabının qiymətləri isə 100-200% və hətta 300% qalxmışdır...

Buradan aydın olur ki, neft sənayeçilərinin ayda 3-6 manat (subay fəhlələrə) və 5-10 manat (ailələrə – Red.) həcmində bizə verdikləri müavinət çox azdır və bizim real əmək haqqımız nə qədər aşağı düşübür. Bu hal həm də neft sənayeçilərinin gəlirlərinin nəinki azaldığı, əksinə, neftin qiymətlərinin qaldırılması nəticəsində xeyli çoxaldığı zaman baş verir. Əmək haqqının çoxişlənən malların qiymətlərinin artmasına az-çox uyğun gələn səviyyəyə qədər yüksəldilməsini hadisələrin bütün gedişi təkidlə tələb edir. Əmək haqqı xeyli artırılmadan bizim yaşamağımız mümkün deyildir. (1, 54-55)

Sənədli materiallar «Sual və tapşırıqlar»dan sonra verilir. Əgər xronologiya olarsa, əvvəl «Sual və tapşırıqlar», sonra «Ən mühüm hadisələrin xronologiyası, daha sonra isə «Sənədli materiallar» verilir.

Sənədli materialların mətni əsas məndən, yəni paraqrafın mətnindən fərqli olaraq adətən 8-lik, bəzən isə 6-lıq şriflə yığılır. Boya tutumuna görə əsasən para şriflərdən istifadə olunur.

ƏDƏBİYYAT

1. Quliyev Ə., Məmmədov E. Azərbaycan tarixi: 9-cu sinif üçün dərslik / Ş.Məmmədbəylinin və İ.V.Ştrigunovun redaktəsi ilə. – B.: Maarif, 1975. – s.54-55.

2. Mahmudlu Y., Məmmədov S., Piriye V. Azərbaycan tarixi: 8-ci sinif üçün dərslik. – B.: Aspoliqraf, 2005. – s.41.

3. Mahmudlu Y. M. və b. Orta əsrlər tarixi: 8-ci sinif üçün dərslik. – B.: Aspoliqraf, 2005. – s.85 (Ə.Ə.Qocayev, R.Z.Xəlilov, S.Ə.Ağayev, S.M.Qənbərov, Ş.B.Məmmədova, H.K.Əlişova, B.Ə.Xubyarov ilə birlikdə).

Фуад Искендеров

В УЧЕБНИКАХ ИСТОРИИ ПРЕДСТАВЛЕННЫЕ ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ МАТЕРИАЛЫ И ИХ РЕДАКТИРОВАНИЕ

РЕЗЮМЕ

В статье даются информации об документальных материалах, их значение и редактирование. Документальные материалы относятся архивные документы, образцы периодической печати и другие. Такие материалы помогают школьникам хорошо изучать и анализировать тему.